

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Műveleti Támogató Tanszék

DR. FÜZESI OTTÓ ALEZREDES

**A FELDERÍTÉS ELMÉLETI ÉS GYAKORLA-
TI KÉRDÉSEINEK VIZSGÁLATA, KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL, AZ EMBERI ERŐVEL
FOLYTATOTT FELDERÍTÉSRE**

Doktori (PhD) értekezés

szerzői ismertetése

Témavezető:

Dr. habil Héjja István nyá. ezredes
mb. tanszékvezető helyettes egyetemi docens

Budapest, 2004.

1. A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

A katonai, azon belül a hadművelleti és harcászati felderítés elemzésének szükségességét és időszerűségét az alábbi tényezők igazolják:

1. A hazai katonai felderítés helye, szerepe és az ebből adódó hadművelleti felderítés fogalomrendszere az elmúlt negyven év alapján meghatározott kategóriákat, elveket foglalt magába. A Magyar Honvédség új elgondolás alapján tervezett alkalmazása és a NATO-követelmények, valamint a felderítés régi alapelvei ellentmondásos helyzetbe kerültek.
2. Az elmúlt tíz évben megváltozott a Magyar Honvédség várható alkalmazása.
3. A haditevékenységek mellett fontos szerepet kapott a válságkezelés és ennek katonai vetülete valamint a béketámogató műveletek.
4. A felderítés számára eddig ismeretlen körülményeket és elvárásokat hozott a NATO-feladatok végrehajtására való felkészülés és a béketámogató műveletekben való részvétel.
5. Megváltozott a felderítés környezete, amely egyrészt hazai területen, másrészt a NATO-területén és azon kívüli feladatok végrehajtásában jut kifejezésre.
6. A katonai szervezetek változásai és a régi, klasszikus XX. századi harctevékenységi fajtáktól való eltérés a katonai felderítés követelményeit módosította és újabbakat támasztott.

A problémák megoldásához az értekezésben a következő területeket kívánom megvizsgálni.

1. A (katonai) hadművelleti felderítés fogalomrendszerét.
2. A harcbiztosítás és támogatás azon körülményeit és követelményeit, amelyek változása befolyásolja a katonai felderítést.
3. A válsághelyzetek különböző fokozatainak érvényesítésén keresztül a felderítő erők és eszközök alkalmazását.
4. A béketámogató műveletek célja, tartalma és lefolyása által meghatározott, felderítésre vonatkozó új elveket.
5. A hadműveletek és a nem háborús katonai műveletek során jelentkező sajátosságokat, amelyek új helyzetet és követelményeket teremtenek a felderítő szervek eredményes működéséhez.

2. KUTATÁSI CÉLOK

1. Kialakítom a felderítés NATO-ban használt és a magyar katonai elméletben és gyakorlatban meglévő fogalomrendszerének összegegyeztetett változatát.
2. Megfogalmazom a felderítő szervek alkalmazásra ható körülmények jellemzőit és a felderítéssel szemben támasztott megváltozott követelményeket.
3. Kidolgozom a HUMINT felderítő erők és eszközök alkalmazásának egy változatát a béketámogató műveletekben, a válsághelyzetben és a hadműveletek során.
4. Meghatározom a felderítő rendszer tevékenységekor jelentkező újszerű eljárásokat és azok egy reális megvalósítási módozatait.

A kutatás során a - lehetőségek kihasználásával - az általános módszerek közül az elemzést, a következtetések levonását, az analízist és szintézist alkalmazom. Ezen kívül elvégeztem az egyes részeredmények kipróbálását a gyakorlatban és felhasználom a ZMNE Felderítő tanszéken végzett kísérletek eredményeit. Egyes területek vizsgálatakor támaszkodtam a számítógépes szimulátor nyújtotta lehetőségekre. Az így kapott kutatási eredményekkel kívánom a kitűzött célokat elérni.

A disszertáció kidolgozásakor alaphelyzetnek és kiinduló pontnak az 1980-as évek végéig érvényben lévő szabályzatokat és a gyakorlatban meglévő eljárásokat tekintem, mert a 90-es években lezajlott változások nem egyértelmű, tudományos értelemben vett reformokat hoztak, hanem egy haderőcsökkentésen alapuló útkeresést jelentettek. Ezen kívül a felderítő szolgálatnál rendszeresített harcjárművek, járművek, felderítő berendezések és egyéb anyagok típusai alig változtak. Az 1995. június 30-án elfogadott országgyűlési határozat tűzi ki a közép- és hosszú távú átalakítás irányait. Ezért a 90-es évek reformjait folyamatnak tekintem, eredményeit és hatásait feldolgozom a munkám során.

A disszertáció elkészítéséhez szükséges kutatómunkát 2003 őszén fejeztem be, annak utolsó fázisában lehetőség szerint figyelembe vettem a védelmi felülvizsgálat főbb megállapításait, a haderő céljaira, feladataira és felépítésére vonatkozó elgondolásait, de ennek a tényezőnek a tudományos vizsgálatokkal alátámasztott kidolgozását nem vállalhattam fel.

3. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK RÖVID LEÍRÁSA

1. fejezet A felderítés fogalomrendszere

A 80-as évekig Magyarország, mint a Varsói Szerződés tagja alapvetően a szovjet hadtudomány elveit tekintette elsődlegesnek. Ennek hatására a magyar katonai szabályzatok alapvetően a VSZ előírásait és normáit tartalmazták, a katonai szervezetek és a haditechnikai eszközök megfeleltek a katonai szövetség elvárásainak.

Ezek a dokumentumok, szabályzatok kategóriái, fogalmai eltérnek a NATO-ban alkalmazott elvektől. Tehát a felderítés fogalomrendszere vegyessé és ellentmondásossá vált. Megfogalmaztam a két fogalomrendszer összeillesztésének elveit. A magyar hadtudományban használt FELDERÍTÉS; fogalma, jelentés és tartalma eltér a NATO-ban használt kategóriáktól.

Ebben az alfejezetben bemutatom a felderítés 90-es évekig érvényes rendszerét. Külön elemzem a „felderítő adatforrások” és a „felderítési nemek” jellemzőit, mert ez a két fogalom ellentmondásra ad lehetőséget. A NATO doktrínák a magyartól eltérő módon rendszerezik a felderítés kategóriáit. A leglényegesebb eltérés a felderítő adat- (információ) források megfogalmazásánál mutatkozik. Ennek tisztázását azért tartom fontosnak, mert ebbe a csoportba tartozik a harcászati-hadművelési felderítés fogalmainak többsége.

A felderítési nemek és a felderítő adat- (információ) források összeegyeztetésével módosítottam a felderítés fogalomrendszerét és beillesztettem a NATO elvárásokat is.

2. fejezet A 90-es évek változásainak hatása a felderítésre és a felderítéssel szemben jelentkező új kihívások

Megfogalmazom a felderítés végrehajtásának megváltozott körülményeit, a fegyveres erők feladatait, a NATO-tagországok kollektív védelmében vállalt katonai kötelezettségeket, amelyek hatnak a felderítésre. A nemzetközi szerződésekből, különösen az Észak-atlanti Szerződésből eredő, valamint az ENSZ, az EBESZ és az EU mandátumával és politikai irányításával megvalósuló béketámogató, válságreakáló és humanitárius műveletekben való részvétel hatásait. A NATO-tagság az eddigiektől eltérő feladatot ró a felderítő szolgálatokra. Változás állt be a felderítés „tárgyában” az „ellenség” jellemzőiben, mert létszámára, fegyverzetére és eljárásaira vonatkozó adatok eltérnek a régi ellenségképtől. A körülmények változása mellett a felderítéssel szemben támasztott új követelmények is jelentkeznek.

3. fejezet A nem háborús katonai műveletek felderítő támogatása

Bemutatom a felderítés és a HUMINT alkalmazását a kialakuló konfliktus- és válsághelyzetben az ország területén, a felderítő szervek felkészítésének sajátosságait, a vezetést, a felderítő erők és a felderítési módok alkalmazásának lehetőségeit. A törzsben tevékenykedő HUMINT adatfeldolgozó feladatait. Kiemeltem foglalkozom a béketámogató műveletek felderítő támogatásával, a HUMINT tevékenységének jellemzőivel. Ezen belül elemzem a felderítő erők felkészítésének sajátosságait, a felderítés feladatait és a felderítő szervek és módok alkalmazásának lehetőségeit. Külön jelentőséggel bír a légieszközökről való adatszerzés a helyből felszálló és adott magasságban lebegő, rotorral mozgatott szerkezet és a pilóta nélküli felderítő repülőgép.

4. fejezet A HUMINT alkalmazása a védelmi hadművelet előkészítése és végrehajtása során

A fejezet első részében elemzem a felderítő szervek kiküldését és bevonását. A fejezetben szerepelnek még a felderítés végrehajtásának sajátos jellemzői védelemben, amelyek magyar területen speciális eljárást jelentenek, a NATO kötelekekkel együtt az ország területén kívül vívható ez a harctevékenységi fajta. A felderítő szervek és felderítési módok (a figyelés, a figyelőőrs a szakaszerejű felderítő szerv) alkalmazásának sajátosságai védelemben. A HUMINT feladatainak teljesítéséhez alkalmazható felderítési módok és egyéb eljárások, amelyek a következők lehetnek: kihallgatás, forráskezelési műveletek, felderítő összekötői tevékenység/együttműködés, kikérdezés, mozgó felderítés, fedett passzív megfigyelés, egyéb felderítési módok. A felsoroltakon kívül a HUMINT a felderítési adatok biztosításához további információkat is kap

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Az értekezés megírása és a kutatómunkám során végzett elemzések, vizsgálatok az alábbi következtetéseken összegezhetők:

1. A honvédelmi alapkérdések és a hadművelési-harcászati elvek, valamint a Magyar Honvédség alkalmazásának körülményei döntő változásokon mentek keresztül a 90-es években. Ezek a változások és az ország NATO-ba való belépése alapvetően befolyásolják a hadművelési-harcászati felderítés elveit, gyakorlati kérdéseit, ezért nagy hangsúlyt kap a válsághelyzet kezelése, a háborús küszöb alatti veszélyek elhárítása, és kiemelt helyre került a béketámogató műveletekben való részvétel. Ezekben az időszakokban új körülmények között működik a felderítés.

2. Az új eljárások és összefüggések feltételezik a felderítés fogalomrendszerének pontosítását, tökéletesítését, törekedni kell a Szövetség kötelező érvényű előírásainak a befogadására, és a NATO-országokban alkalmazott elvek adaptálására.

3. Mivel újfajta feladatokra kell felkészülni, az elmúlt években jelentkező követelmények alapvetően befolyásolják a Magyar Honvédség és a felderítő szolgálat tevékenységét, emellett a válságkezelés és a béketámogató műveletek prioritása következtében alapvetően változott a felderítő szervek felkészítése, alkalmazása.

4. Az előző gondolatokban vázolt összefüggésekből következik, hogy alapvetően változtak meg a felderítés hadszíntéri körülményei és a helyi lakosság értékelése, kezelése és a polgárokkal való találkozás szabályozói.

5. A felderítés NATO-ban alkalmazott elvei fontos helyre teszik a HUMINT tevékenységét és az általa működtetett adatszerző szerveket és felderítési módokat. Ezért a magyar felderítés jellemzői és alkalmazási elvei között szerepelnie kell a HUMINT eljárásoknak különösen a válságkezelés és béketámogató műveletek felderítő támogatásakor.

A felderítés előtt álló feladatok teljesen új felfogású felderítő filozófiát feltételeznek. Ennek alapja, a régi háborús tevékenységek során érvényesülő felderítő gondolkodásmód átalakítása. A felderítőknek új környezetben kell dolgozniuk, amely új környezet - főleg a béketámogató műveletek esetén - alapvetően lakott terület, tehát ez a térség más megközelítést igényel, mint a háborús helyszín. Nem alkalmazhatók a régi mozgásmódok, közelbiztosítási eljárások, felderítő módok és módszerek. Új eljárásokat kell elsajátítani, módosítani, szükséges a hagyományos felderítési módokat.

Teljesen új elveket és módszereket kell alkalmazni a helyi lakossággal kapcsolatos tevékenységek megtervezésekor, megszervezésekor és a velük való érintkezés során. A helyiek egyszerre tartoznak a felderítő tevékenységek környezetéhez, a felderítés objektumához és az adatforrásokhoz.

Megváltozik a felderítő szervek mozgására, manővereztetésére vonatkozó régi szabályok többsége. Sok esetben nem cél a rejtett mozgás, a hangtalan tevékenység, hiszen ez a fajta eljárás nem lehet célravezető és több esetben lehetetlenné válik. Eltűnik a „saját terület - ellenséges terület” besorolás, sőt az egymással szembenálló felek területe is teljesen bizonytalan besorolása a felderítők számára. Ezzel párhuzamosan jelentkezik az a törvényszerűség, hogy nem lehet tudni, ki az ellenség, és ha van, hol van. Nem reguláris kötelek formájában jelentkezik a felismerési jelek és a valószínűsíthető eljárások is, eltérnek a hadműveletektől. De ugyanakkor számítani kell a váratlan terrorakciókra, támadásokra, atrocitásokra. Éppen ezért a parancsnokoknak minden szinten nagy gondot kell fordítani a közvetlen környezet felderítésére, a közelbiztosításra és a tűzvetetés, tűzösszeköttetésre.

Új tényező, hogy a felderítésre vonatkozó elvek és gyakorlati módszerek elsősorban a béketámogató műveletek során valóságos körülmények között kipróbálhatók, módosíthatók, javíthatók. Az elmondottakból következik, hogy a jövőben a felderítő csapatok felkészítését, felszerelését és alkalmazási elveit alaposan át kell dolgoznunk. Remélem a disszertációban szereplő tényezők, elvek és következtetések segítenek ebben a folyamatban.

A felderítés alapos megtervezéséhez, megszervezéséhez és a hatékony vezetéshez jól működő felderítő szolgálat szükséges. Az eddig lefolytatott „éles” műveletek és tervezett gyakorlatok azt a tapasztalatot nyújtották, hogy a felderítő rendszer nem képes eredményesen működni a HUMINT nélkül. Ebből következik, hogy minden jelenleg is folyó, illetve a jövőben végrehajtásra kerülő katonai műveletben szükség lesz HUMINT felderítő tevékenységre. Ezzel párhuzamosan érvényesül az a tézis, hogy a HUMINT erőit alkalmazni kell a hadműveletek minden fázisában, de ezek a felderítők nagyon jelentős adatszerző képességekkel rendelkeznek az alacsony intenzitású konfliktusok és nem háborús műveletek során is. A HUMINT felderítő erők alkalmazása mellett fontos a más felderítési nemhez tartozó felderítő erők (SIGINT, OSINT, RASINT) működtetése, valamint a különböző felderítési nemek közötti együttműködés és az adatforgalom.

A HUMINT kifejezés belső tartalma eltér a több évtizedekig érvényes magyar gondolkodásmódtól, mert egyrészt magába foglalja azokat a felderítő szerveket és felderítési módokat, amelyek közvetlenül az ellenséggel kapcsolatba kerülve szereznek információt és adatot, másrészt a HUMINT vonatkozik a törzsben folyó információszerző eljárásokra, adatfeldolgozó és adatelemző tevékenységekre is. Tehát mindkét esetre jellemző az, hogy a felderítési adat (információ) az ember által végzett felderítő tevékenység folyamatának eredményeként jut el a rendeltetési helyre. HUMINT műveleteket egyaránt végeznek harcászati, hadműveleti, hadászati szinten és a felderítési szintek között – főleg a nem háborús műveletek során - gyakran átfedések vannak, de minden esetben a megszerzett információk a meghatározott felderítési igények megválaszolására szolgálnak.

A HUMINT legnagyobb értéke abban a képességében rejlik, hogy az információszerző a felderítés során közvetlen kapcsolatban van a felderítés objektumával, személyesen jut a szükséges információkhoz. Személyes benyomások alapján felfedi az ellenség szándékait, megállapítja az ellenség erős és gyenge oldalait, és lehetőség van a felderítési módok, információszerző módszerek és eszközök széleskörű, változatos alkalmazására, sőt képes értékelni a váratlan helyzeteket és rugalmasan reagál az ellenség tevékenységében tapasztalható változásokra. Rugalmassága azt is jelenti, hogy a felderítés során jelentkező felderítő igényekre képes újabb módszerek alkalmazásával válaszolni. A HUMINT működése során pozitív az a tényező, hogy az információ szerzője és jelentője (szolgáltatója) azonos vagy közvetlen, személyes kapcsolat van közöttük. A HUMINT szakemberek további sajátossága, hogy a személyes tapasztalatok alapján megbízható és időszerű adatokat adnak, valamint az információ szerzőjének személyes lehetősége van arra, hogy az adott helyzetre vonatkozó mértékben meg tudja változtatni az addig folytatott tevékenységét, képes azonnal dönteni és cselekedni.

Úgy érzem az összegzésből is kitűnik, hogy változtatásokra van szükség a mai magyar felderítés elméletében és gyakorlatában, amelynek csak a kezdeti lépése az Összhaderőnemi Felderítő Doktrína kidolgozása. Ennek további vizsgálata, részekre bontása és újabb dokumentumok elkészítése minden felderítő számára szakmai elvárás.

5. A KUTATÓMUNKÁM ÚJ TUDOMÁNYOS ÉRTÉKŰ EREDMÉNYÉNEK TEKINTEM A KÖVETKEZŐKET:

1. Megfogalmaztam és bővítettem a meglévő elméleti és gyakorlati tapasztalatokra támaszkodva a földi felderítés fogalomrendszerét.
2. Bizonyítottam a 90-es években kialakult és a NATO-ba való belépéssel bővült követelmények és körülmények hatását a felderítés elméletére és gyakorlatára.
3. Kidolgoztam a HUMINT és a felderítő szervek alkalmazását válsághelyzetben, a béketámogató műveletek során és a hadműveletekben.
4. Megfogalmaztam a HUMINT magyar viszonyokra adaptált belső tartalmát és az adatszerzés magyar haderőre vonatkozó sajátosságait, új lehetőségeket.

6. AJÁNLÁSOK ÉS JAVASLATOK

A végzett munka eredményeire támaszkodva javaslataimmal szeretnék hozzájárulni a felderítés alkalmazásának tökéletesítéséhez, hatékonyságának növeléséhez.

1. A kidolgozott anyag hozzájárulhat a felderítés különböző szintű elméleti és gyakorlati vizsgálataihoz.
2. A leírt elvek és elemzések bővíthetik a különböző szinten folyó felderítő ismeretek oktatási anyagát. Javaslom a tananyag összeállításakor a kiképzési dokumentumokat kidolgozóknak a felderítés újszerű értelmezését felhasználni. Ez elsősorban az egyetemi oktatásra és az alegységparancsnoki képzésre, de a katonák kiképzésére is hatással lehet.
3. A kutatási eredményeket ajánlom a válsághelyzetekben és a béketámogató műveletekben tevékenykedő felderítést szervezőknek és a felderítést végrehajtó szakembereknek.
4. A fogalomrendszer vizsgálatának eredményeit javaslom a doktrína, jegyzet és tankönyv szerkesztésében résztvevő személyeknek és az elméleti szakembereknek a helyes kiindulási alap rögzítéséhez.
5. Javaslom vizsgálataim és kutatásaim eredményének kísérletekkel, valamint számítógépes modellezéssel történő kipróbálását és a további pontosítások elvégzését.

Végezetül köszönöm a témavezetőnek, Dr. Héjja István ezredes úrnak, a többéves támogatást, a műhelyvitán résztvevő személyek hasznos és segítő véleményét, az előljáróimnak, munkatársaimnak, bírálóimnak és konzulenseimnek a segítséget, a feltételek biztosítását és a disszertáció elkészítéséhez szükséges körülmények megteremtését.

SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZ

1974-ben végeztem a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán Felderítő szakon. Egyúttal általános pedagógia főiskolai diplomát is kaptam. A végzés után a Egerbe 24. felderítő zászlóaljhoz kerültem, ahol különböző felderítő alegységparancsnoki beosztást láttam el.

1984-ben kitüntetéses oklevéllel végeztem a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát felderítő szakon. Az akadémián minden évben nyertem valamilyen díjat a TDK versenyen. Utána a Kossuth Lajos Katonai Főiskolára kerültem a Csapatfelderítő tanszékre tanári beosztásba. Először osztályfőnökként felderítő szaktárgyakat oktattam, majd a Felderítő szakcsoport vezetője lettem.

1989-ben nevezett ki a honvédelmi miniszter főiskolai docensnek a felderítő tanszéken. 1991-től tagja voltam a Főiskola Tanácsnak és az oktatási bizottságnak. 1995-ben Főiskola Tanácsnak javaslata alapján kineveztek a Felderítő Tanszék vezetőjének. A főiskolán eltöltött évek alatt 14 különböző oktatási segédanyagot (főiskola

jegyzet, oktatóprogram szimulátor program) készítettem és két anyagot hadseregszintű bemutatóra. A Magyar Hadtudományi Társaságnak alapító tagja vagyok és azóta is részt veszek a társaság munkájában.

1996-ban egyetemi doktori címet szereztem summa cum laude minősítéssel a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen.

1998-ban egyetemi adjunktus lettem és megbízást kaptam az összevont Felderítő tanszék vezetésére.

2000-től a Felderítő tanszékvezető helyettesi beosztást láttam el.

2003. szeptembere óta a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem vezérkari tanfolyamára járok.

Budapest, 2003. 06. 12.

Dr. Füzesi Ottó alezredes